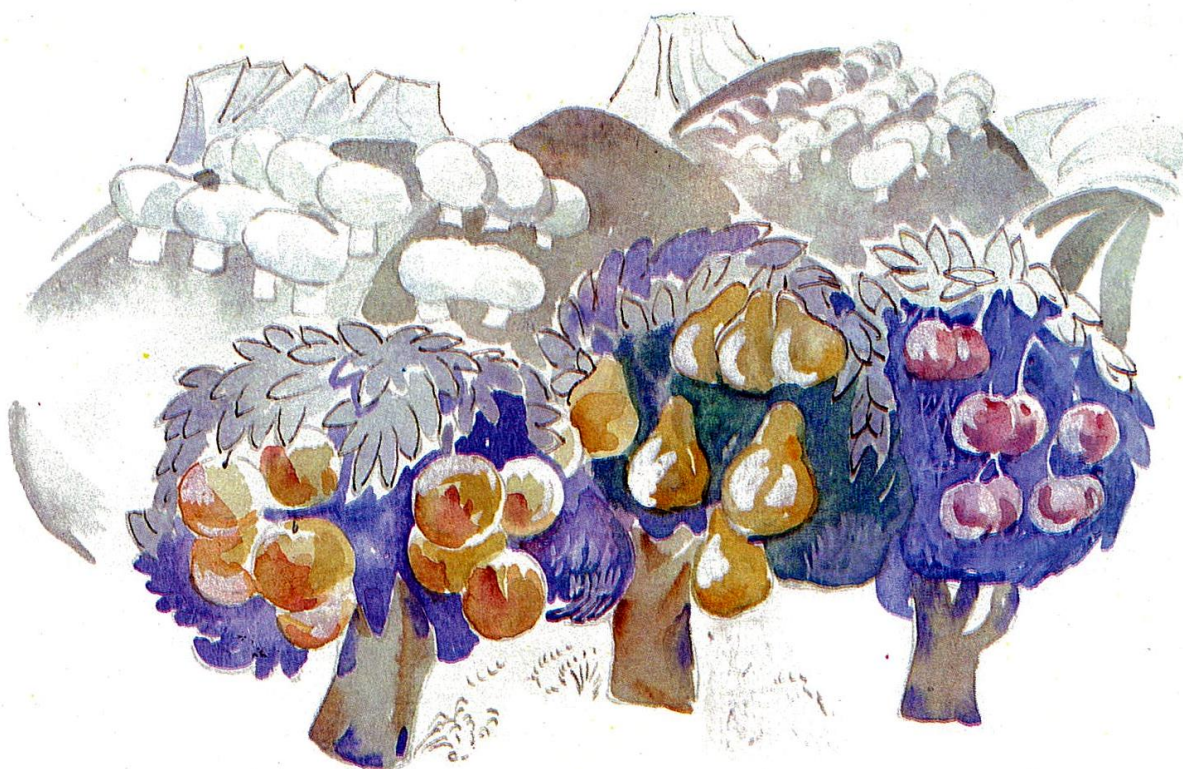

Արտաշես Քալանթարյան

ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՓԱՅՏԻԿԸ

ԹԱԹՈՍ ՊԱՊԻԿՆ ՈՒ ՈՍՏԻԿՆԵՐԸ

«Լավ,— ասաց ինքն իրեն Արտակը,— բայց չէ՞ որ կախարդ դառնալու համար նախ և առաջ հարկավոր է փայտիկ ունենալ: Մովորական կախարդական փայտիկ:

Թե չէ ի՞նչ կախարդ՝ առանց կախարդական փայտիկի:

Հազար անգամ լսել ենք, գիտենք, էլի, որ կախարդությունը կատարվում է միայն այն ժամանակ, երբ կախարդը բարձրացնում է գավազանը: Ուրեմն ինչ էլ լինի, հարկավոր է կախարդական փայտիկ գտնել: Բայց որտեղի՞ց գտնել...»:

Եվ Արտակը սկսեց մտածել: Նա երկար մտածեց:

Մոտ կես ժամ: Բայց այդպես էլ ոչինչ չկարողացավ որոշել: Ի՞նչ անել, ո՞ւմ հարցնել: Հայրիկի՞ն, մայրիկի՞ն... Չէ՛, նրանք կասեն՝ դասերդ սովորիր, դատարկ-մատարկ բաներով մի՛ զբաղվիր: Նրանց հետ հնարավոր չէ լուրջ խոսել: Ինչ ասում ես, ծիծաղում են: Չէ՛... Նա բակ իջավ, վճռելով ձայն տալ Մարինեին, նրան պատմել իր նպատակի մասին ու խորհուրդ հարցնել: Երկուսով ավելի հեշտ կլինի կախարդական փայտիկ գտնել:

— Մարինե՛,— բարձր ձայնով կանչեց նա:

Կանչեց ու անմիջապես էլ հիշեց, որ Մարինեն երեկ իր մայրիկի հետ Սևանի ափ է մեկնել հանգստանալու:

Բայց նա այնքան փրտանց էր ուզում տեսնել իր ընկերուհուն, որ նրան թվում էր, թե Մարինեն հիմա անպայման տանը կլինի: Նրան թվում էր, թե ինքն արդեն կախարդական մի աշխարհում է, ուր իրականանում են բոլոր երազները:

— Մարինե՛,— ավելի բարձր կանչեց նա:

Բայց երկրորդ հարկի պատշգամբի դուռը փակ էր: Արտակը տխրեց: «Չէ՛,— մտածեց նա ինքն իրեն,— առանց կախարդական փայտիկի ապրել չի լինի: Եթե հիմա փայտիկ լինեք, ինքը լինեք, ինքը կբացականչե՛ր՝ «Որտե՞ղ ես, Մարինե՛, ես ուզում եմ տեսնել քեզ»: Եվ Մարինեն անմիջապես կհայտնվեր երկրորդ հարկի պատշգամբում»:

Դեռ հեռվից նա նկատեց Թաթոս պապիկին: Նա և՛ շենքի պահակն էր, և՛ դռնապանը, և՛ այգեգործը, և՛ հնոցապանը: Ամեն ինչ էր Թաթոս պապիկը: Հիմա նա ինչ— որ շատ զվարճալի գործով էր զբաղված: Օնկել էր խոտին և իր առջև դրված ճյուղերից հյուսված զամբյուղի միջից ինչ—որ փայտիկներ էր ընտրում: Հետո վերցրեց այդ փայտիկներից մեկը, մոտեցավ փոքրիկ մի ծառի:

Գրպանից հանեց երկար ու սուր դանակը ու խորը խազեր քաշեց ծառի վրա՝ մեկ ձախից աջ, մեկ էլ վերևից ներքև:

— Թաթո՛ս պապիկ, չի՛ կարելի ծառը փչացնել,— ասաց Արտակը:

Թաթոս պապիկը ուսի վրայից նայեց Արտակին ու ժպտաց.

— Ես չեմ փչացնում, Արտա՛կ տղա,— ասաց նա:

— Իսկ մի՞թե կարելի է դանակով կտրել ծառը,— մեծավարի հարցրեց Արտակը:

Թաթոս պապիկը իր կտրած տեղում հետ տարավ ծառի կեղևը, դանակով կտրեց նաև իր հետ վերցրած ճյուղի ծայրը և խրեց կեղևի կտրվածքի մեջ: Հետո ինչ— որ բան քսեց կտրվածքի տեղում և ամուր փաթաթեց շորով: Այդ բոլորն անելուց հետո միայն նա շրջվեց դեպի Արտակը, նայեց նրան քմիծաղով վերևից ներքև, կռացավ ու ասաց.

— Ես չեմ փչացնում, Արտա՛կ տղա: Ընդհակառակը:

Սա կոչվում է պատվաստ: Չե՞ս լսել: Ես վայրի ծառի վրա ազնիվ ծառի ճյուղ եմ պատվաստում, կպցնում: Այս ճյուղը կաճի ու հիանալի խնձորներ կտա: Դու խնձոր սիրո՞ւմ ես:

— Սիրում եմ,— ասաց Արտակը:

— Ա՛յ, իսկ եթե այս մյուս փայտիկը կպցնեմ, մի քանի տարուց հետո հրաշալի, կարմրաթուշ դեղձեր կտա: Եվ ավելի գարմանալի բան ասեմ: Եթե այս երկու փայտիկները պատվաստեմ այս յս ծառին, մի փայտիկից կարմիր բալ կստացվի, իսկ մյուս փայտիկից՝ դեղին կեռաս:

— Ուրեմն, սրանք կախարդական փայտիկներ են,— ուրախացած հարցրեց Արտակը:— Շատ եմ խնդրում, Թաթոս պապիկ, մի հատը ինձ տուր, հա՛: Իսկ հետը ի՞նչ բառեր պետք է ասեմ...

— Ի՞նչ բառեր,— զարմացավ Թաթոս պապիկը:

— Դե, կախարդական, էլի,— ասաց Արտակը,— որ կախարդները սովորաբար ասում են: Դու մուլտիկներ չես նայում, որ ասում են «Ռապա-պիտա-տակա-կան», օրինակ:

Թաթոս պապիկը շատ էր ուզում չծիծաղել, բայց չէր կարողանում: Նա երկար ու անհաջող հագում էր, և աչքերից արցունքներ էին թափվում:

— Զե՛, Արտա՛կ տղա,— վերջապես հազալով ասաց նա,— այստեղ ոչ մի կախարդություն չկա:

— Բա ո՞նց է նույն ծառի վրա և՛ կարմիր բալ լինում, և՛ դեղին կեռաս:

— Լինում է, էլի, սա կախարդություն չի, սա գիտություն է: Այսինքն՝ դե, գիտությունն էլ կախարդության նման բան է, էլի,— ասաց Թաթոս պապիկը, որովհետև Արտակը տխրել էր, իսկ ինքը չէր ուզում, որ Արտակը տխրի:

Ու նա պատմեց Արտակին անչափ հետաքրքիր բաներ, ասաց, որ պատվաստը կարելի է կատարել միայն այն ժամանակ, երբ բալը կարմրում է: Այսինքն, երբ ծառերն ուժեղ են: Ասաց, որ խոշոր, հյութալի մրգերից շատերը միայն ու միայն պատվաստի շնորհիվ են լինում:

Որ այդ գործով հատուկ մարդիկ են զբաղվում, աշխատում, փորձեր կատարում: Որ այդ մարդիկ ստեղծում են մրգերի ցրտադիմացկուն, վաղահաս տեսակներ, այնպիսիները, որ աճեն նույնիսկ ցուրտ հյուսիսում: Այդ բոլորը պատմելիս Թաթոս պապիկն այնպես ոգևորվեց, որ մի քանի անգամ ինքն էլ այդ մարդկանց «իսկական կախարդ» անվանեց: Եւ Արտակը հարցրեց անմիջապես...

— Ուրեմն նրանք բոլորն էլ կախարդներ են, Թաթո՛ս պապիկ:

— Համարյա թե,— շվարած նայելով փոքրիկ տղային՝ սթափվեց Թաթոս պապիկը:

— Ուրեմն, դո՛ւ էլ ես կախարդ,— ակնածանքով հարցրեց Արտակը:

— Քիչ ու միչ,— համեստորեն պատասխանեց պապիկը:— Սրա կախարդանքը սովորելու մեջ է: Որքան սովորես, այնքան ավելի մեծ կախարդ կդառնաս:

— Ո՞ր բառերը,— հարցրեց Արտակը:

— Է՛, Արտա՛կ տղա,— գլուխն օրորեց Թաթոս պապիկը:— Դու էլ ի՞նչ ես կպել բառերից: Ոչ մի բառ էլ չկա: Ուղղակի պետք է սովորես, թե ինչի համար, ինչպես և երբ պետք է կատարել պատվաստը: Ահա ամբողջ կախարդությունը:

— Բա դու ինչո՞ւ էիր ինչ—որ բառեր ասում, երբ փայտիկը կպցնում էիր ծառին,— թերահավատությամբ հարցրեց Արտակը, համոզված, որ Թաթոս պապիկը երևի այնքան էլ բարի կախարդներից չէ և չի ուզում իր գաղտնիքը հայտնել ուրիշներին: Ծերունին ծիծաղեց:

— Ես ասում էի՝ «Լավ կպիր, ոստի՛կ ջան, լա՛վ կպիր: Լա՛վ ծառ դարձիր, անուշ պտուղներ տուր, որ մարդիկ ուտեն և օրհնեն քեզ էլ, քո տնկողին էլ»: Դրանք միայն բարի խոսքեր են, Արտա՛կ տղա:

— Լավ բառեր են,— ասաց Արտակը,— բայց կախարդական չեն: Կախարդական խոսքերը, Թաթոս պապիկ, պետք է անհասկանալի լինեն: Օրինակ՝ «Ռապա—պիտա—տակա—կան»:

— Հա, դե ինձնից ի՞նչ կախարդ,— ասաց Թաթոս պապիկը:— Ես երկրորդ դասարան եմ ավարտել: Հետո ոչ մի կախարդություն էլ չկա, Արտա՛կ տղա, միայն սովորել կա և աշխատել կա:

«Զարմանալի պապիկ է,— մտածեց Արտակը՝ դեպի փողոց քայլելով,— կախարդական բաներ է ասում, բայց ասում է, թե ինքը կախարդ չէ, կախարդական փայտիկներ է կպցնում ծառին ու ասում է, թե դրանք կախարդական չեն: Կա՛մ շատ հա մե ստ կախարդ է, կա՛մ էլ չար ու ժլատ...»:

ԽԱՉՄԵՐՈՒԿՈՒՄ

Բայց նա անմիջապես էլ մոռացավ Թաթոս պապիկին, երբ հենց իրենց տան դիմաց, փողոցների խաչմերուկում, տեսավ նիհար, բարձրահասակ մի միլիցիոնների: Առաջ երբեք ինքն առանձնապես ուշադրություն չէր դարձնում միլիցիոնների վրա, որովհետև այսօր նրա մտքից չէր հեռանում կախարդական փայտիկը, դրա համար էլ աչքերը ակամա հառվեցին միլիցիոնների ձեռքին բռնած սև—սպիտակ շերտավոր փայտիկին:

Իսկական կախարդական փայտիկ էր:

Հենց որ միլիցիոնները ձեռքի փայտիկը մեկնում էր ձախ՝ ավտոմեքենաները խուճապահար ձախ էին սլանում, հենց որ աջ էր մեկնում՝ աջ էին սլանում հնազանդորեն: Վարորդները ավտոմեքենաներից հանում էին գլուխները և ուշադիր, ասես հմայված հետևում փայտիկի շարժումին, որպեսզի սլանան նրա ցույց տված կողմը:

Արտակը կանգնել ու դյուրեմով փայտիկին էր նայում:

Գուցե, իսկապէս, հենց սա՞ է կախարդական փայտիկը: Եվ տենորքեն մտածում էր. իսկ եթէ հանկարծ փայտիկը կամակորոյթուն անի և մեկնվի վերև՝ ավտոմեքենաները օդ կբարձրանա՞ն: Նա երկար սպասեց, բայց ավտոմեքենաները օդ չէին բարձրանում: Հենց որ միլիցիոնները դեպի վեր էր պարզում փայտիկը, ավտոմեքենաները միայն արգելակվում ու վախից անշարժանում էին տեղում:

«Չէ՛,— մտածեց Արտակը,— սա հավանաբար այնքան էլ ուժեղ կախարդական փայտիկ չէ»:

Եվ, այնուամենայնիվ, այդ ամենը շատ հետաքրքիր էր: Նա հայացքով հեռվից դիմավորում էր ավտոմեքենաներին, աշխատելով կռահել, թե ուր կուգենան գնալ նրանք, և փայտիկը, որ ճանապարհը նրանց ցույց կտա: Նա այնքան էր տարվել իր խաղով, որ զարմանքից ցնցվեց, երբ ականջի տակ լսվեց մի թավ ձայն.

— Երիտասա՛րդ, դուք ուզում եք անցնե՞լ փողոցը: Եկե՛ք, ես կուղեկցեմ ձեզ:

Նրա առջև կանգնած էր խաչմերուկի միլիցիոնները: Երևի վախենալով, թե կախարդական փայտիկը կարող է փախչել իր մոտից, նա փայտիկը կաշվե փոքրիկ գոտիով իր ձեռքին էր կապել:

— Ո՛չ, քեռի՛,— կմկմաց Արտակը,— ես նայում եմ...

— Հա՞, իսկ ինձ թվում էր, թե ուզում եք անցնել փողոցը, երիտասա՛րդ,— ասաց միլիցիոնները և ժպտալով ձեռքը գլխարկին տարաւ:

Կախարդական փայտիկը օրորվում էր նրա դաստակից կախված:

Այդ ժպիտը ոգևորեց Արտակին, և նա հարցրեց ներքնից վերև:

— Քեռի՛, դուք կախա՞րդ եք:

— Ե՛ս,— զարմացաւ, հետո ծիծաղեց միլիցիոնները,— ինչի՞ց եք ենթադրում, երիտասա՛րդ:

— Բա ինչո՞ւ կախարդական փայտիկ ունեք,— հարցրեց Արտակը:

Միլիցիոնները իր փայտիկին նայեց, հետո Արտակին, ասես զարմանալով, թե այդ փոքրիկ տղան ինչպե՞ս է կռահել, որ իր փայտիկը կախարդական է, հետո ծիծաղելով ասաց.

— Դե սա ի՞նչ կախարդական փայտիկ է: Սա, երիտասա՛րդ, պարզապէս իմ օգնականն է: Առանց փայտիկի աշխարհում երթնելոյթունը կարգավորող ոչ մի միլիցիոններ չկա: Ես և այս փայտիկը միասին հետևում ենք, որ ավտոմեքենաները չխախտեն կարգը...

Այդ ժամանակ մի ավտոմեքենա էր արագ սլանում, վարորդը պատուհանից հանել էր գլուխը և տեսնելով, որ խաչմերուկում ո՛չ միլիցիոններ կա, ո՛չ էլ կախարդական փայտիկ, ուզում էր արագ թափով շարունակել ճանապարհը: Այդ տեսնելով միլիցիոնները բարձրացրեց փայտիկը և սուլեց: Ավտոմեքենան անշարժացաւ անմիջապէս:

— Հանգի՛ստ գնացեք,— խստորեն ասաց միլիցիոները և փայտիկն անմիջապես ցույց տվեց, թե ինչպես պետք է գնա ավտոմեքենան։ Եվ ավտոմեքենան հանգիստ անցավ նրա մատնանշած ճանապարհով։

— Դե՛, ինձ կներեք, երիտասա՛րդ,— ժպտաց միլիցիոները։— Ես աշխատանքի մեջ եմ։

Նա նորից կանգնեց խաչմերուկի կենտրոնում ու շարունակեց իր կախարդությունը։ «Չեն ուզում իրենց գաղտնիքն ինձ ասել,— մտածեց Արտակը։— Բայց ոչինչ, ինչ էլ լինի, ես կունենամ իմ կախարդական փայտիկը»։

ՏԱՐՈՐԻՆԱԿ ԵՐԱԶԸ

Գիշերը նա անհանգիստ քնեց: Երագում սկզբում Թաթոս պապիկին տեսավ, որն իր փայտիկները հերթով վեր-վեր էր թոցնում կրկեսի հրապարակում: Թոցնում էր փայտիկները, իսկ վերևից մեծ ծառեր էին ընկնում: Մի ծառի վրա արագ-արագ մի ձմերուկ էր աճում, հալի պինդ խաշած ձվեր և չգիտես ինչու՝ մի գույգ կոշիկ: «Ա՛յ քեզ կախարդ,— ապշած մտածում էր Արտակը:— Իսկ ինձ խաբում էր, թե այդ տեղ ի՞նչ կախարդություն կա»:

Հետո նա խաչմերուկի միլիցիոներին տեսավ, որը կանգնել էր ուղիղ, գլուխը բարձր, իսկ կախարդական փայտիկը մեկնել էր ներքև: Ավտոմեքենաները գալիս էին և նրա ոտքերի մոտ, թափքերը վեր ցցած՝ սուզվում էին գետնի տակ: Միլիցիոները այդ պես՝ կախարդական փայտիկի օգնությամբ արագ –արագ գետնի տակ մտցրեց խաչմերուկի բոլոր չորս կողմերից եկող ավտոմեքենաները, հետո կողքից կախված կաշվե պայուսակը դրեց այն անցքի վրա, որ

տեղ անհետացել էին ավտոմեքենաները, նստեց պայուսակի վրա և նայելով Արտակին, աչքով արեց.

— Դե հիմա արի հանգիստ խոսենք, Արտակ տղա,— ասաց նա:— Էլ մեզ չեն խանգարի:

«Նա իմ անունը որտեղի՞ց գիտի»,— անհանգստացավ Արտակը: Նա ավելի ուշադիր դիտեց միլիցիոներին և զարմանքով տեսավ, որ դա Թաթոս պապիկն է միլիցիոների հագուստի մեջ ծալոված, նայում է իրեն ու խնդմոքում: Եվ ամենածիծաղելին ու սհավորն այն էր, որ Թաթոս պապիկի բեղի մի ծայրից կարմիր բալ էր կախված, իսկ մյուս ծայրից՝ դեղին կեռաս:

«Հա՛, հասկացա,— երագում մտածեց Արտակը:— Չէ՞ որ հայրիկը կիրակի օրը մեզ գյուղ է տանելու՝ զբոսանքի: Բայց ի՞նչ կապ ունի Թաթոս պապիկը մեր գյուղի հետ: Հա՛, հասկացա, երևի նա իր կախարդական փայտիկները մեր գյուղի եղեգնուտից է կտրում... Հանկարծ Թաթոս պապիկը չկռահի՞, որ ես հասկացել եմ նրա գաղտնիքը»,— անմիջապես մտածեց Արտակը: Նա փորձեց շրջվել, բայց վիզը ասես քարացել էր, չէր թեքվում: Փորձեց նայել միայն աչքի ծայրով, և սարսափով տեսավ, որ միլիցիոների հագուստի մեջ ծալոված Թաթոս պապիկը դեպի իրեն է մեկնել կախարդական փայտիկը: Փայտիկը երկարում-երկարում էր: Հիմա ուր որ է իրեն կհասնի: Բայց, չէ՛, անցավ գլխի վրայով: Արտակը բարձրացրեց աչքերը, որ տեսնի, թե ուր է ձգվում փայտիկը, երբ հանկարծ մի սհասարսուռ քրքիջ լսվեց և փայտիկը վերնից ուղիղ ընկավ Արտակի գլխին:

Արտակը վեր թռավ սարսափից, բացեց աչքերն ու անմիջապես էլ հասկացավ, որ այդ ամբողջ խառնաշփոթության պատճառը Նազիկ կատունն է: Կատուն ինչ-որ ճանճ հետապնդելիս, թռել էր Արտակի գլխին ու հիմա հանգիստ ննջում էր Արտակի վերմակի վրա՝ տղայի տագնապած կրծքի հետ արագ-արագ բարձրանալով ու իջնելով:

Դեռևս երազի ազդեցության տակ, բարկացած Արտակը մի հարվածով անկողնուց ցած նետեց Նազիկին: Վիրավորված ու վախեցած կատուն այնպիսի մի աղմուկ-աղաղակ բարձրացրեց և այնպիսի տարօրինակ ձայնով ճչաց, որ Արտակը կարող էր երդվել, թե կատուն հայերեն իրեն անվանեց «հիմար»:

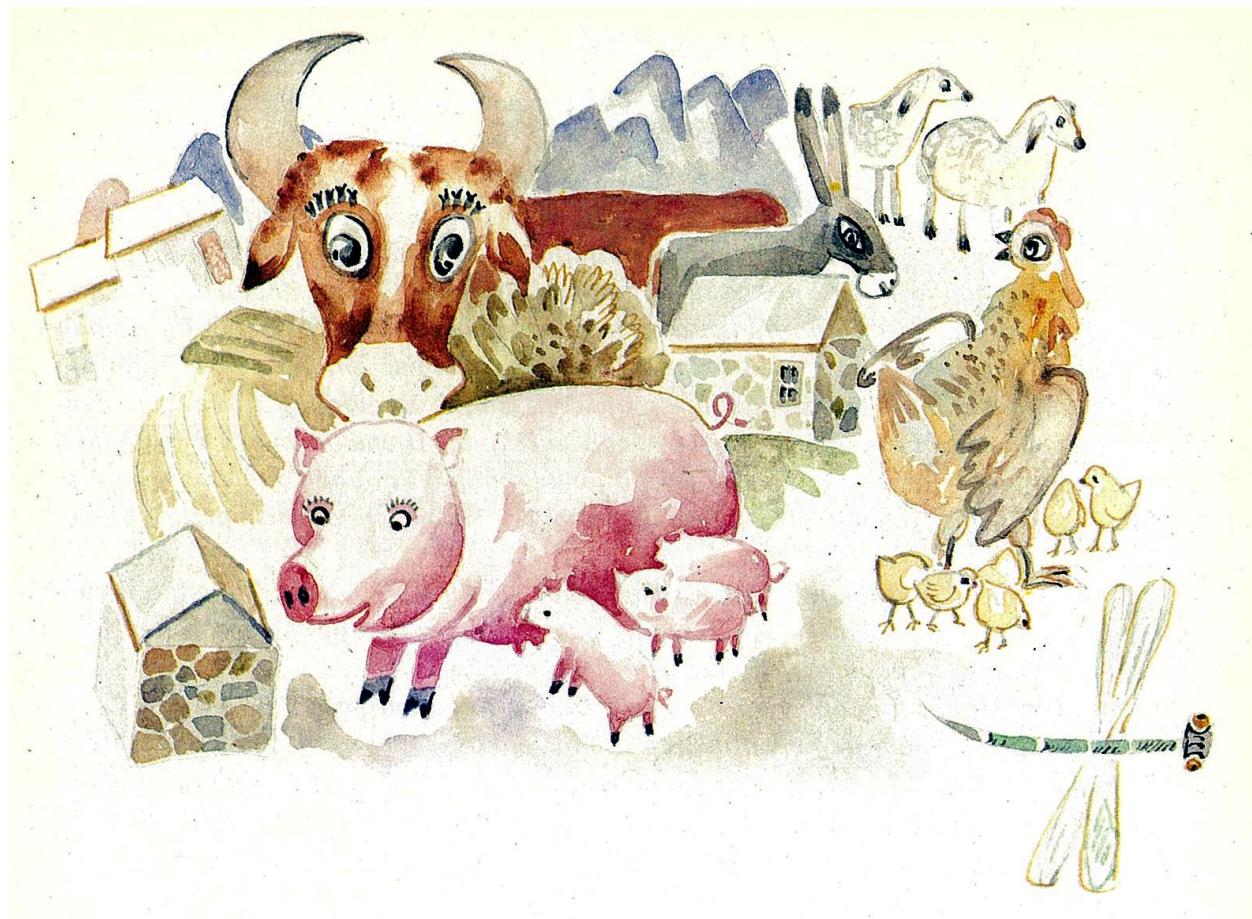
— Հիմարը դու ես,— անկեղծ զայրույթով պատասխանեց Արտակը:

Բայց կատուն հավանաբար այլևս չուզեց շարունակել իր համար կասկածելի վերջ ունեցող այդ վիճաբանությունը և, միջոցների մեջ խտրություն չդնելով, պատուհանից դուրս փախավ:

Արտակը ժպտաց հաղթական, նորից հիշեց, որ հայրիկի հետ գյուղ են գնալու և վեր կենալուց առաջ մի վերջին անգամ փակելով աչքերը, մտքում ասաց. «Ես գյուղում կգտնեմ իմ կախարդական փայտիկը»:

ՆԿԱՐԻՉԸ

Արտակենց գյուղը Երևանին շատ մոտ էր գտնվում, բայց իսկական գյուղ էր: Ամեն ինչ կար՝ թե՛ հավ, թե՛ սագ, թե՛ խոզ ու կով, թե՛ մոծակ ու շուն: Իսկական շուն և ոչ թե քաղաքի շները, որոնցից ոչ վախենում ես, ոչ էլ հարգում: Գյուղում գրեթե ամեն տուն իր թոնիրն ուներ, որտեղ երկար, սպիտակ լավաշ էին թխում: Դա շատ հետաքրքիր էր, դրա համար էլ գյուղ հասնելուն պես Արտակը վազեց թոնրի մոտ և աչքերը պլշած պազեց իր Շողիկ մորաքրոջ կողքին: Գլուխը սպիտակ թաշկինակով ամուր կապած Շողիկ մորաքույրը արագ շարժումներով լավաշ էր թխում: Նա խմորի տափակ շերտը թիակով մտցնում էր շիկացած թոնրի մեջ և ուղիղ մի վայրկյանից հանում՝ արդեն լավաշ դարձած: Շողիկ մորաքրոջ դեմքն էլ տեղ-տեղ կաւ-կարմիր էր դարձել թոնրի առջև նստելուց: Արտակն ուզեց մորաքրոջն ասել, որ նրա դեմքն էլ ոնց որ լավ թխած լավաշ լինի և նույնիսկ շարժեց շրթունքները, բայց ոչինչ չասաց: Կնեղանա մորաքույրը: Գուցե ցույց չտա, բայց կնեղանա:

— Ինչո՞ւ ես այս կրակի կողքին խաշվում, բալի՛կ ջան,— ասաց Շողիկ մորաքույրը:— Նկարիչ է եկել, գնա նայիր, քեզ համար հետաքրքիր կլինի:

— Նկարի՞չ,— հարցրեց Արտակը:— Իսկ որտե՞ղ է:

— Մեր հին եկեղեցու մոտ,— ասաց Շողիկ մորաքույրը:

Նկարիչը երկար, սպիտակ մազեր ուներ, որոնք ծածկել էին նրա ծոծրակը և փովել ուսերին: Նա նստել էր ծալովի մի փոքրիկ աթոռի վրա՝ նկարակալի դիմաց, որի վրա ինչ-որ շրջանակ կար: Ուտքերի տակ թափված էին տասնյակ ճիւղաված ներկապարկուճներ: Նկարիչը ձեռքին մի տափստակ ուներ բռնած, որի վրա խառնում էր ներկերը: Հետո նկարակալի վրայից աչքերը կկոցած, երկար, ուշադիր ու անշարժ նայում էր եկեղեցուն, և վրձնով ինչ-որ խազ էր քաշում կտավի վրա և նորից երկար, ուշադիր նայում նկարակալի վրայից:

Արտակն այդ բոլորն անմիջապես չտեսավ: Նա երկար ժամանակ կանգնել էր հեռվում՝ չհամարձակվելով մոտ գնալ նկարչին: Հետո որոշեց խորամանկության դիմել: Ձեռքի փոքրիկ քարերը վեր-վեր էր նետում, և ամեն անգամ այնպես, որ քարերից մեկն ու մեկը մոտ ընկնի նկարչին: Ու թեև նկարիչը տեղյակ էլ չէր նրա գոյությանը, բայց այդպես կամաց-կամաց նետելով քարերը, նա շուտով հայտնվեց նկարչի թիկունքում, որտեղից հիանալի երևում էր ամեն ինչ: Նա նայեց եկեղեցուն, նրա հետևից երևացող խաղաղ, կանաչ բլուրներին, սպիտակ ուլունքաշարի պես սարն ի վեր ձգվող ոչխարների հոտին, երկնքում կախված արտույտներին: Այնքան գեղեցիկ էր այդ բոլորը, որ նրա կոկորդը քոր եկավ: Չգիտես ինչու, ուզում էր լաց լինել Արտակը:

Նա մի քիչ ավելի մոտ գնաց, կանգնեց նկարչի կողքին, այնքան մոտ, որ նույնիսկ լսում էր, թե ինչպես է նկարիչը կամացուկ ինչ-որ երգ մրմնջում... երկար ու տխուր մի երգ: Եվ նկարչի ուսի վրայից նկարին նայեց: Այն, ինչ տեսավ Արտակը, հեքիաթի նման էր: Նկարում և՛ եկեղեցին կար, և՛ հեռվում երևացող կանաչ բլուրները, և՛ ուլունքաշարի նման սարի վրա նետված ոչխարի հոտը, և՛ արտույտները՝ օդում: Բայց միաժամանակ կարծես թե բոլորովին ուրիշ էր. եկեղեցին և՛ եկեղեցի էր, և՛ եկեղեցի չէր, կանաչ բլուրներն էլ ասես ուրիշ էին: Եվ ամեն ինչը հեքիաթ լինելու ասես, պայծառ, լուսավոր հեքիաթ, որտեղից լսվում էր նաև նկարչի երկար, տխուր երգը: Արտակի կոկորդը նորից քոր եկավ և նա հագաց ակամա:

Նկարիչը շրջվեց, նայեց տղային մի այնպիսի հայացքով, ասես վաղուց էր սպասում նրան և ժպտաց:

— Բարև՝ ձեզ,— ասաց Արտակը:

— Բարև՛, փոքրի՛կ,— ժպտաց նկարիչը:— Ի՞նչ ես անում այստեղ:

— Սա մեր գյուղն է,— ասաց Արտակը:— Հայրիկս այստեղ է ծնվել:

— Լավ տեղ է ընտրել,— ասաց նկարիչը:

Նա խոսում էր և շարունակում նկարել: Փայտե կոթով վրձինը մեկ խաղում էր նրա ձեռքին, մեկ անշարժանում, ասես մտածում էր և հանկարծ արագորեն ինչ-որ կետ էր դնում մի տեղ, որից նկարը ասես շարժվում, շնչում էր: Արտակը նայում էր հիացած, մատը բերանին, մտքում հարցնում էր հազար անգամ և վերջապես որոշեց բարձրաձայն հարցնել:

— Ներողություն,— ասաց նա, հիշելով, որ մայրիկը սովորեցրել է ուրիշին դիմելիս միշտ սկզբում ներողություն ասել:— Ներողություն, ձեր վրձինը կախարդակա՞ն է:

— Վրձի՞նը,— հարցրեց նկարիչը՝ շրջվելով ու զարմացած նայելով տղային:

Տղան գլխով արեց:

Նկարիչը շարունակում էր զարմացած նրան նայել և ժպտում էր: Կյանքում նա հազարավոր գովեստներ ու փառաբանություններ էր լսել իր հասցեին: Նա մեծ նկարիչ էր, նրա մասին գրում էին բոլոր թերթերը, բայց երբեք ավելի շոյված չէր զգացել իրեն, ավելի երջանիկ չէր զգացել: Նկարիչն ինքն էլ շփոթվեց ու կարմրեց երեխայի նման:

— Դժբախտաբար՝ ո՛չ,— ասաց նկարիչը:— Իմ վրձինը սովորական վրձին է: Իսկ ինչո՞ւ քեզ թվաց, թե կախարդական է:

— Նա հեքիաթ է նկարում,— ասաց տղան: Արտակն ուզում էր շատ մեծ, շատ գեղեցիկ ու շատ բարձր բան ասել, բայց բառերը չգիտեր: Նրա համար ամենահրաշալի հեքիաթն էր:

Նկարիչը, ընդհակառակը, շատ-շատ բառեր գիտեր, բայց քանի որ նրա համար ևս ամենահրաշալի հեքիաթն էր, մտածեց, նայեց նկարին, նորից նայեց տղային ու օրորեց գլուխը:

— Չէ՛, փոքրի՛կ,— ասաց նա,— սա շատ սովորական վրձին է: Կուզե՞ս քեզ տամ: Վերցրո՛ւ, վերցրո՛ւ, տե՛ս, ես շատ ունեմ:

Նկարիչը բաժակի միջից մի ուրիշ վրձին վերցրեց, և նկարում էր, և դարձյալ կախարդական, հեքիաթային գույներով պատվում էր կտավը:

— Ուզո՞ւմ ես՝ դու էլ նկարիր,— ասաց նկարիչը: Նա առանց տեղից բարձրանալու, տղային մի հաստ սովարաթուղթ մեկնեց և ներկեր:

— Նստիր ա՛յ այդ քարին, սովարաթուղթը ծնկներիդ դիր ու նկարիր:

Արտակը նստեց ու, վրձինը թաթախելով կանաչ ներկի մեջ, նկարեց սարերը, հետո նույն կանաչով մի ոչխար նկարեց, որի գլուխը քառակուսի էր և սարից մեծ էր: Եվ էլ ոչինչ չնկարեց: Վրձինը բոլորովին էլ կախարդական չէր: Սովորական վրձին էր, ներկը չորանում էր արագ, չէր նկարում: Երևի նա բարձրաձայն հառաչեց, որովհետև նկարիչը շրջվեց դեպի տղան ու հարցրեց կամացուկ:

— Հը՛, չի՞ ստացվում, փոքրի՛կ:

— Չէ՛,— ասաց Արտակը:— Ես հասկացա, վրձինը կախարդական չէ:

— Դե, իհարկե,— ասաց նկարիչը և նրա ձայնի մեջ տխրություն հնչեց:— Ասում էի, չէ...

— Ես հասկացա,— ասաց Արտակը,— ուրեմն դուք եք կախարդը:

— Ե՞ս,— նորից զարմացավ նկարիչը:— Ինչո՞ւ...

— Որովհետև շատ... շատ լավ եք նկարում: Որովհետև այս վրձինը ձեր ձեռքին նկարում էր, իսկ իմ ձեռքին չի ուզում նկարել... Ուրեմն դուք կախարդ եք...

— Է՛, փոքրիկ, փոքրիկ,— հառաչեց նկարիչը:— Նա մի հայացք նետեց Արտակի նկարածին ու ժպտաց:— Երբ ես քո տարիքին էի, փոքրի՛կ մարդ, քեզանից վատ էի նկարում: Չգիտեի էլ, թե ինչ բան է վրձինը:

— Իսկ ձեզ ո՞վ կախարդություն սովորեցրեց,— գործնականորեն հարցրեց Արտակը:

— Եթե կախարդություն բառի փոխարեն ասես նկարել, կասեմ, որ ինձ սովորեցրել է իմ նկարչության դասատուն և հետո՝ շատ-շատերը: Բոլորը և ամեն ինչ սովորեցրել են ինձ,— ասաց նկարիչը:

Նա նայեց եկեղեցուն, պայծառ, լայն բացված աչքերով, նայեց լուռ ու այնքան երկար, որ Արտակն ակամա նկարչի աչքերին նայեց: Նրանցից ամեն մեկի մեջ մի թեքված եկեղեցի կար, իսկ հեռվում երևում էին խաղաղ, կապույտ բլուրները:

— Ա՛յ, իսկական կախարդը,— ասաց նկարիչը:

— Ո՞վ...— արագ հարցրեց Արտակը:

— Նա, ով այս եկեղեցին է կառուցել,— ասաց նկարիչը:— Հազար երեք հարյուր տարի առաջ է կառուցել: Բայց տես ո՞նց է մնացել, տես, տես, խոյակները, գմբեթները, տես կամարները, գծերին նայիր, գծերին: Օ՛հ, ինչ գծեր են...

— Ուրեմն նա իսկական՞ կախարդ է եղել,— հարցրեց Արտակը:

— Իսկական...— դեռ հմայված ակամա՝ պատասխանեց նկարիչը:— Իսկական կախարդ:— Հետո Արտակին նայեց աչքերը կկոցած, ասես նոր միայն հասկանալով նրա հարցը:— Միայն թե չկարծես, թե քո գրքերի կախարդների նման, որ ասում են՝ թող այստեղ պալատ բարձրանա... Եվ պալատը իսկույն բարձրանում է:

— Բա ի՞նչ տեսակ,— մտահոգված հարցրեց Արտակը, զգալով, որ կախարդության գաղտնիքն իմանալու հույսը այստեղ էլ է չքանում:

— Աշխատող կախարդ,— ասաց նկարիչը,— նա ամբողջ կյանքում կառուցել է այս եկեղեցին, կառուցել է գիշեր-ցերեկ, հավատացել է իր գործին ու կառուցել է: Ջարմանալի մարդ է եղել այդ ճարտարապետը, փոքրի՛կ:

— Ուրեմն դո՞ւք էլ կախարդ չեք,— խղճահարությամբ ասաց Արտակը:

— ՉԷ՛, իհարկե, ես բոլորովին էլ կախարդ չեմ,— լրջորեն ասաց նկարիչը:

— Իսկ չե՞ք ուզում դառնալ,— հարցրեց Արտակը:

— Դեռ հույսա չեմ կորցրել,— ծիծաղեց նկարիչը:— Երբ քո տարիքին էի, ես էլ շատ էի ուզում կախարդ դառնալ, այնպիսի բաներ անել, որ ուրիշները չեն կարողացել:

— Հետո...

— Հետո մեծանում ես, սովորում ես, սկսում ես աշխատել և տեսնում ես այնքան բան ունես անելու, որ կախարդ դառնալու ոչ ժամանակ է մնում, ոչ էլ ցանկություն:

— Իսկ դուք չե՞ք ուզում, որ ձեր նկարները կենդանանան,— հարցրեց Արտակը:

— Շատ եմ ուզում,— ասաց նկարիչը,— նկարում, նկարում եմ, բայց ոչինչ չի ստացվում: Երևի ինչ-որ բան պակասում է:

Արտակը լուռ մտածում էր:

— Լավ,— ասաց նա,— երբ ես գտնեմ կախարդական փայտիկը, գաղտնիքը ձեզ էլ կասեմ, լավ:

— Խնդրում եմ,— ասաց նկարիչը՝ ուրախացած,— չմոռանաս ինձ, փոքրիկ:

Նա տանջվում էր, նա շատ էր ուզում հենց անմիջապես էլ ասել այդ փոքրիկ, որոնող մարդուն, որ այդ ամենը սուտ է, որ աշխարհում ոչ մի կախարդություն էլ չկա ու չի եղել, որ հեքիաթը մարդիկ են հնարել, որպեսզի հեշտ լինի ապրելը, հետաքրքիր լինի: Նա կարող էր ասել, որ կախարդությունը հենց աշխատանքն է, համառ, անզիջում, ստեղծագործ աշխատանքը: Նա ակնարկներով հենց այդպես էլ ասաց տղային, և ավելին ասել չէր կարող: Եվ միտք ունե՞ր արդյոք այդ ամենը բացատրել, երբ տղան, միևնույն է, ոչինչ չէր հասկանա, որովհետև չէր ուզում հասկանալ, որովհետև հավատում էր իր հեքիաթին: Միտք ունե՞ր նրա երազները փշրելը, երբ, միևնույն է, քիչ հետո, որոշ ժամանակ անց տղան ինքն էր հասնելու դրան՝ տրորելով իր հին երազները և նոր երազներ հորինելով: Եվ ո՞վ գիտի ի վերջո, թե ինչը կա և ինչը չկա: Դու չես տեսնում, բայց նա տեսնում է: Նա հավատում է: Չէ՞ որ դու էլ ես անցել այդ ամենը և հիմա էլ հավատում ես հազար ու մի նոր բանի, որոնց վրա ուրիշները միայն ծիծաղում են:

— Փոքրիկ,— կանչեց նկարիչը տղայի հետևից:— Չմոռանաս ինձ, խնդրում եմ:

Տղան ուրախ ձեռքով արեց հեռվից:

ՓՈԹՐԻԿ ՀՈՎԻՎՆ ՈՒ ՍՐԻՆԳԸ

Նա շարունակում էր որոնել: Նույնիսկ հաղթահարելով վախը, նա մոտեցավ գյուղի եղեգնուտին, և մի պահ նրան թվաց, թե վերջապես գտնելու է իր փնտրածը: Գառների հոտը

մակաղել էր քարերի արանքում ու խաղաղ շնչում էր: Արևոտ տաք օր էր, և օդը զնգում էր ձանձրությից: Չգիտես որտեղից այստեղ հայտնված մի մենավոր վայրի տանձենու ստվերում բերանքսիվայր պառկած քնած էր զգզված մազերով փոքրիկ մի տղա:

Բայց միայն թվում էր, թե քնած է: Արտակի ոտնաձայնը լսելով՝ նա կրթնեց արմունկների վրա ու շրջեց գլուխը:

— Վա՛յ, դո՛ւ որտեղից հայտնվեցիր,— հարցրեց նա: Արտակը ծիծաղեց:

— Գետնի տակից:

— Ճի՞շտ,— հարցրեց տղան: Եվ որովհետև Արտակը շարունակում էր ծիծաղել՝ դիտելով տղայի զարմանքից վեր ցցած պեպենոտ քիթը, ավելացրեց,— չէ՛, ախր գիտես ի՞նչ պառկել, հեքիաթ էի տեսնում մտքումս: Հասել էի այնտեղ, որ տղան շրջում է գլուխը ու տեսնում արքայազնին: Ու հանկարծ ոտքերի ձայն եմ լսում, շրջվում եմ ու տեսնում եմ քեզ:

Նրանք երկուսն էլ ծիծաղեցին ու հենց ծիծաղելով էլ ծանոթացան: Շատ անկեղծ տղա էր Լևոնը, այնքան անկեղծ, որ մի քանի լուրջ չանցած Արտակն արդեն ակամա պատմել էր նրան իր բոլոր երազների մասին, Թաթոս պապիկի, միլիցիոներների, ծերուկ նկարչի մասին, կախարդական փայտիկը գտնելու իր հույսերի մասին:

— Բախտդ բերել է,— ասաց նրան Լևոնը:— Կախարդական փայտիկը ինձ մոտ է:

— Ի՞նչ,— տեղից վեր թռավ Արտակը:— Որտե՞ղ է:

— Իմ գրպանում,— ձեռքով ծոցագրպանին խփելով՝ ասաց Լևոնը:

— Փչո՛ւմ ես,— ծիծաղեց Արտակը:

— Այո՛, փչում եմ, կախարդությունը հենց դրա մեջ է,— լրջորեն ասաց Լևոնը և ծոցագրպանից մի փայտիկ հանեց, որի վրա անցքեր կային:— Սա ի՞նչ է:

— Հասարակ շվի է,— հիասթափված ասաց Արտակը:— Ես դրանից այնքա՛ն եմ տեսել...

— Տեսնելը դեռ քիչ է, դու փորձիր նվագել... Արտակը ձեռքն առավ շվին, բացեց բերանը, մոտեցրեց ու փչեց... Խեղդված օդից բացի ուրիշ ոչինչ դուրս չեկավ շվիի միջից: Նա նորից փչեց, որքան ուժ ուներ, դեմքը կարմրեց լարումից, բայց շվին լուռ էր: Նա տարակուսանքով նայեց ընկերոջը և թողվեց ուսերը: Լևոնը ինքնագոհ ծիծաղում էր...

— Հասարա՛կ շվի է,— ծաղրեց նա Արտակին:— Ես դրանից այնքա՛ն եմ տեսել: Դե հիմա լսիր...

Նա շվին պարզապես շրթունքներին հպեց... Ու հանկարծ այնքան թեթև, այնքան քաղցր ձայներ դուրս եկան շվիի միջից, որ Արտակը զարմացած շուրջը նայեց: Որտեղի՞ց են այս կախարդական հնչյունները:

— Հը, ինչպե՞ս էր,— ծիծաղեց Լևոնը։— Դե հիմա տես. տեսնո՞ւմ ես այն երկու գառնուկին, որ հոտից բաժանվել ու դեպի եղեգնուտն են իջնում։ Դե, տես... Հիմա ես կնվագեմ, ամբողջ հոտը հանգիստ կմնա իր տեղում, իսկ այն երկու գառնուկները հետ կդառնան ու կգան մեզ մոտ։

— Չէ՛ մի,— ասաց Արտակը։

Լևոնը նվագեց։ Սկզբում ձայնը միայն գեղգեղում էր, ասես թրթռում էր տեղում, հետո ուստնեց, բարձրացավ ու տարածվեց կապույտ օդի մեջ՝ հանգիստ, սահուն, մեղմիկ... Գառնուկները խլշկոտեցին, բարձրացրին գլուխները ու մի պահ ականջ դրեցին, հետո նրանցից մեկը շրջվեց ու սկսեց դանդաղ, ասես դեռ ականջ դնելով՝ դեպի ծառը գալ։ Երկրորդ գառնուկը նայեց նրան, մայեց, երևի ոչխարերեն ասաց, թե եղեգնուտում ավելի հետաքրքիր է, բայց քանի որ ընկերը շարունակում էր առաջ ընթանալ, քիչ տատանվելուց հետո ինքն էլ հետևեց նրան։ Լևոնը շարունակում էր նվագել, նրա դեմքը երազկոտ արտահայտություն էր ստացել, պեպենները ավելի էին խտացել քթարմատի մոտ, շրթունքները թեթևակի դողում էին։ Նա շուրթերից հեռացրեց շվին, նայեց իր առաջ խոնարհ կանգնած գառնուկներին, հետո Արտակին նայեց ու ասաց.

— Տեսա՞ր։

— Մի՞ թե հենց դա է կախարդական սրինգը,— ասչած հարցրեց Արտակը։

— Իհա՛րկե,— հաստատեց Լևոնը:— Մկրբում, երբ կտրեցի եղեգնուտում, սովորական շվի էր ինչ անում էի՝ չէր նվագում, բայց այնքան նվագեցի, որ դարձավ կախարդական: Հիմա ես այս

շվիով գառնուկներին հավաքում եմ տներից, արոտի եմ տանում, հիշեցնում եմ, որ ջուր խմելու հերթն է, որ պետք է նստել հանգստանալ, որ արդեն տուն գնալու ժամանակն է... Բայց գիտե՞ս ինչքան եմ սովորել, ինչքան եմ նվագել, մինչև որ կախարդական է դարձել...

— Ուրեմն հիմա լրիվ կախարդակա՞ն է:

— Չէ՛, ճիշտն ասած, դեռ շատ բան չեմ կարողանում: Հասկանո՞ւմ ես, մտքիս մեջ այնքան լավ է լինում, այնքան գեղեցիկ, բայց երբ նվագում եմ, այդքան լավ չի լինում:

— Դու հիանալի ես նվագում, — ասաց Արտակը:

— Չէ՛, — ասաց Լևոնը, — ես հո գիտեմ: Դեռ այնքան բան կա սովորելու. Թաթոս պապիկը, միլիցիոներ քեռին, ծեր նկարիչը... Բոլորն էլ ասում են սովորել է պետք: Հիմա էլ այս Լևոնը... Եթե կախարդություն է, էլ ի՞նչ սովորել: Ախր նրանցից ամեն մեկը արդեն կախարդ է՝ Թաթոս պապիկն այնպես է անում, որ նույն ծառի վրա թե՛ կարմիր բալ է աճում, թե՛ դեղին կեռաս: Միլիցիոներ քեռու ձեռքի մի շարժումով բոլոր ավտոմեքենաները գնում են նրա ցանկացած ուղղությամբ: Լևոնը այնպես է նվագում իր շվին, որ գառնուկները հլու-հնազանդ են-թարկվում են նրան... Եվ բոլորն էլ ասում են, թե այդտեղ ոչ մի կախարդություն չկա, թե իրենք սովորել են պարզապես և շարունակում են սովորել... սովորել...

«Իսկ գուցե նրանք կախարդ են, բայց չգիտեն, որ կախարդ են, կամ չեն հավատում, որ կախարդ են, — մտածեց Արտակը: — Իսկ գուցե կախարդ են բոլոր մարդիկ, եթե ինչ-որ գործ են անում և ավելի լավ են անում, քան ուրիշները: Ախր հենց այդ էր ասում այն ծեր երա-ծիշտը»:

ԵՎ ՆԱ ՀԱՆԿԱՐԾ ՀԻՇԵՑ...

Մարինեի հետ նրանք խաղում էին օպերայի բակում: Հետո տղան զարմանալի հնչյուններ լսեց, որ բաց ետնամուտքից էին գալիս, և քայլերն ուղղեց այնտեղ: Դռան մոտ ոչ ոք չկար: Ներս մտնելով, արագ տրոփող սրտով մութ միջանցքներով դեպի ձայները գնալով՝ Արտակը թանձր վարագույրի հետևում հանկարծ վառ լուսավորված մի սրահ տեսավ: Շատ մարդիկ կային այնտեղ՝ ոտքի կանգնած, կամ նստած աթոռներին: Նրանցից յուրաքանչյուրի ձեռքին մի երաժշտական գործիք կար՝ ծանոթ ու անծանոթ, տարօրինակ ու արտասովոր գործիքներ: Գործիքներից ամեն մեկը մի ձայն էր հանում և այնպես խառնվել էին հնչյունները, որ ոչինչ չէր հասկացվում: Այնպիսի մի ժխոր էր, որ Արտակի գլուխը սկսեց ցավել. ինչ-որ բան ծվծվում էր, ինչ-որ բան որոտում, ինչ-որ բան երկար ու զիլ ճչում էր և ինչ-որ բան էլ թնդում անավոր:

Բայց հանկարծ նիհար, կարճահասակ, այս նկարչի նման մազերը գլխի չորս բոլորը թափած մի մարդ, արագ, ջղային քայլերով սրահ մտավ, կանգնեց բարձր սեղանի հետևում և բարձրացրեց ձեռքը: Նրա ձեռքին բարակ ու փոքրիկ մի փայտիկ կար:

ԵԼ

հանկարծ կատարվեց հրաշք:

Ժխորը մի ակնթարթում դադարեց: Բոլորը բարձրացրին գլուխները և հմայված նայեցին նիհար, կարճահասակ մարդուն: Նա ոչ մի բառ չասաց, միայն իջեցրեց ու ապա նորից բարձրացրեց փայտիկը, և հանկարծ հնչեց, ծավալվեց, տարածվեց նվագը: Այդպիսի նվագ կյանքում Արտակը չէր լսել: Դա հեքիաթ էր, շքեղ ու պայծառ հեքիաթ: Եվ այդ հեքիաթը ստեղծում էր փայտիկը: Այն մեկ շեշտակի վեր էր պարզվում, մեկ տատանվում էր համաչափ, մեկ լողում էր, ուղղվում հեռու, վերջին շարքերը և մեկ էլ իջնում էր կամացուկ: Եվ նվագն էլ նրա հետ, նրա կամքով, նրան հնագանդ...

Տղայի աչքերը վառվում էին հուզմունքից, նա ամբողջովին լսողություն էր դարձել և տեսնում էր միայն փայտիկը, փոքրիկ ու բարակ փայտիկը այդ գրեթե թզուկ մարդու ձեռքին, և նրա դեմքն էր տեսնում՝ ինչ-որ ներքին լույսով ողողված, պայծառացած ու երանության մեջ, նրա թաց աչքերն էր տեսնում՝ ուղղված վեր և կիսաբաց շրթունքները, որոնք ինչ-որ երգ էին մրմնջում, թե բառեր...

«Դե, իհարկե, կախարդ է,— մտքում շարունակ կրկնում էր տղան,— դե իհարկե, կախարդ է»:

Նա չզգաց էլ, թե որքան ժամանակ էր կանգնած սրահի թանձր, փոշոտ վարագույրի հետևում և պթալվեց միայն այն ժամանակ, երբ փայտիկն անշարժացավ ու սրահում մարեցին կախարդական նվագի վերջին հնչյունները: Այնժամ նա դուրս վազեց շենքից, մի քանի անգամ մոլորվելով խառնաշփոթ միջանցքներում, և անշարժացավ ետնադռան մոտ: Եկան ու անցան բոլորը, ովքեր սրահում էին, բայց թզուկ կախարդը չկար: Արտակը կրկին ներս մտավ, հասավ վարագույրին ու տեսավ նրան: Մազերն արձակ մարդը ինչ-որ գիտք էր կարդում՝ հետն էլ երեխայի նման շարժելով շրթունքները:

Բայց ի՞նչ. պարզվեց, որ նա էլ կախարդ չէր: Մարդը երկար ժամանակ քրքջում էր՝ ցնցելով մորուքը և անընդհատ հարցնում էր.

— Մի՞թե իսկապես ես կախարդի նման եմ: Իսկապե՞ս: Չէ՛, պստի՛կ, իսկապե՞ս...

Ու նորից քրքջում էր:

Եվ այդտեղ էլ Արտակը հարցրեց նրան, թե գուցե նա չգիտի, որ ինքը կախարդ է:

Եվ երաժիշտը հանկարծ տխրեց: Լռեց երկար ու ասաց տղային.

— Չէ՛, պստի՛կ, ես գիտեմ, որ կախարդ չեմ: Բայց ես շատ կուզենայի կախարդ լինել, պստի՛կ... Այնինչ տղան համոզված էր, որ նա ամենա կախարդն է իր տեսած բոլոր կախարդների մեջ:

ՄԻ՛ՏԽՐԵՔ

— Ուրեմն, իսկական կախարդներ երևի ոչ մի տեղ չկան,— ասաց Արտակը հուսահատ:

— Երևի չկան,— համաձայնեց Լևոնը:— Ես էլ շատ եմ փնտրել, բայց ոչ մեկին չեմ հանդիպել: Երևի չկան: Իսկ սա,— ասաց նա՝ ցույց տալով սրինգը,— ինքս եմ կտրել եղեգնուտից ու նվագել սովորել: Կուգե՞ս քեզ էլ սովորեցնեմ: Շատ դժվար չի, նվագում ես, նվագում ես, ու մեկ էլ ստացվում է: Երբեմն էլ, ազնիվ խոսք, ոնց որ կախարդական լինի:

— Դու հրաշալի ես նվագում,— ասաց Արտակը,— էլի կնվագե՞ս ինձ համար:

— Իհարկե, կնվագեմ,— ասաց Լևոնը:— Ես հիմա կնվագեմ տուն գնալու եղանակը ու տես ոնց են մեր գառնուկները հետևելու մեզ:

Նա կրկին շրթունքներին հպեց սրինգը ու առաջ անցավ: Եվ գառնուկները աշխուժով բարձրացան տեղերից: Արտակը քայլում էր և կողքից փոքրիկ հովվին էր նայում հիացած, որի դեմքը նվագից երազկոտ էր դարձել մի տեսակ ու ոգեշնչված, և ինչ—որ չափով ծեր երաժշտին էր հիշեցնում: Նրանց հետևից, մանրիկ կտկտացնելով ու մայելով, քայլում էին փոքրիկ գառնուկները:

«Ինչ անենք, որ կախարդական փայտիկը չեմ գտնում,— մտածեց ինքն իրեն Արտակը:— Աշխարհն առանց այդ էլ շատ գեղեցիկ է»:

Նրանք անցնում էին եկեղեցու մոտով, և Արտակը տեսավ, որ նկարիչը հավաքում է իր կտավներն ու գույները: Եվ նկարիչն էլ նրանց տեսավ:

— Հը՛, ինչպե՞ս ես, փոքրի՛կ,— կանչեց նա հեռվից:— Որևէ նորություն կա՞:

Արտակը սպասեց, մինչև որ անցավ գառների հոսոր, ու նկարչին մոտեցավ:

— Երևի իսկական կախարդներ ոչ մի տեղ չկան, և փայտիկ էլ չկա,— ասաց նա՝ ակամա ամաչելով:— Ոչ ոք չի լսել այս մասին: Ում հարցնում են՝ կամ ծիծաղում են, կամ իրենք էլ են փնտրում: Երևի չկան...

Նկարիչը ցած դրեց ձեռքի կտավները, կրկին բացեց իր ծալովի աթոռակը, նստեց ու սկսեց բլուրներին նայել, որ ասես հրդեհվել էին անցնող արեգակի շողերից: Եվ որովհետև նա տխուր էր ու շարունակում էր լռել, Արտակը հանկարծ ուզեց սփռվել նրան...

— Բայց դուք մի՛ տխրեք,— ասաց նա:— Ես էլի կփնտրեմ, լավ...

Նկարիչը ժպտաց:

— Փոքրի՛կ,— ասաց նա,— ես վախենում եմ, որ այս աշխարհում դեռ շատ մարդիկ գտնվեն, որոնք ցանկանան ասել քեզ այն, ինչ դու չես ուզում լսել, ծիծաղեն քեզ վրա և համոզեն զուր տեղը չփնտրել կախարդական փայտիկը: Ուրեմն ավելի լավ է, որ ես քեզ ասեմ ճշմարտությունը: Թեև համոզված չեմ, որ ամենաճիշտը բոլոր դեպքերում ամենալավն է:

Տղան ոչինչ չհասկացավ, բայց տխրեց:

— Նստի՛ր ինձ մոտ,— ասաց նկարիչը,— ես ուզում եմ քեզ մի հեքիաթ պատմել հայ մեծ նկարիչ Թորոսի մասին: Երբ նա էլ քեզ նման մի տղա է եղել:

ՀԵՔԻԱԹ

Մեզանից շատ-շատ դարեր առաջ, երբ հրաշքները դեռ այնքան էլ հազվադեպ չէին աշխարհում, Հայաստանի ծովափնյա փոքրիկ մի գյուղում ապրում էր փոքրիկ մի տղա՝ Թորոսը: Նա դպրոց էր գնում իր հասակակիցների հետ, իսկ դասերից հետո ծովափ էր իջնում ու թռչուններ նկարում ավազների վրա: Ամեն անգամ չար տղաները տրորում, ջնջում էին նրա նկարները, և շատ էր վշտանում Թորոսը: Մի անգամ, երբ նա շրջում էր ծովափին, մի հսկայական ծովային կրիա տեսավ, որին ալիքը ափ էր նետել: Չար տղաները շրջել էին կրիային, և նա չէր կարողանում ծով վերադառնալ: Կշորանար, կմեռներ կրիան ավազների վրա, եթե փոքրիկ Թորոսը չխղճար նրան: Նա անմիջապես, թեև մեծ դժվարությամբ, բայց շրջեց հսկա կրիային և նրան օգնեց ծովը հասնելու: Իսկ երբ հետ էր դառնում, հանկարծ մի ձայն լսեց:

— Շնորհակալություն՝ւն, Թորո՛ւ...

— Ո՞վ է,— զարմացած արձագանքեց Թորոսը՝ ավագների վրա զուր որոնելով ընկերներին:

— Այդ ես եմ, կրիան,— լավեց ծովի միջից:— Բայց ես սովորական կրիա չեմ, այլ կախարդական և ուզում եմ երախտահատույց լինել քեզ: Ասա՛ ի՞նչ ես ուզում դու, և կկատարվի քո ցանկությունը:

«Երևի չար տղաներից մեկն է խոսում՝ ավագի մեջ թաղված»,— մտածեց Թորոսը և ծիծաղելով՝ թեթևամտորեն պատասխանեց.

— Եթե կախարդ ես, այնպես արա, որ կենդանանան իմ բոլոր նկարները:

— Լա՛վ, տղա՛ս, միայն տե՛ս, չզոջաս հանկարծ,— ասաց կրիան և անհետացավ ծովի խորքերում:

«Ա՛յ քեզ բան,— տարակուսեց Թորոսը:— Այն ո՞վ էր խոսում իսկապես: Երևի թվաց ինձ»: Քիչ հետո, խաղով տարված, նա մոռացավ այդ զրույցը և ավագի վրա մի թռչուն նկարեց, հետո սկսեց առյուծ նկարել: Բայց հանկարծ կողքին թաքտոց լսեց և շրջվելով տեսավ, որ իր նկարած թռչունը կենդանացել է: Թորոսը թռչունի մի ոտքը կարճ էր նկարել, իսկ մյուսը՝ երկար և մոռացել էր նկարել թևերից մեկը: Խեղճ թռչունը այս ու այն կողմ էր նետվում ավագի վրա՝ անկարող թռչելու: Դա շատ զվարճալի էր:

— Իսկապէ՛ս, կենդանանո՛ւմ են իմ նկարները,— հրճվեց Թորոսը և առյուծը կիսատ թողնելով, արագ- արագ սկսեց ավազի վրա գանազան թռչուններ ու կենդանիներ նկարել:

Իսկ երբ ուշքի եկավ, սարսափեց իր արածից: Ծովափը լի էր այլանդակ ու հրեշավոր կենդանիներով: Առյուծի հետևի ոտքերը չկային, և նա մոնչալով սողում էր ավազի վրա, ձիու գլխով շունը խրխնջում էր, ողորմելի սիրամարգի պոչով կատուն ուզում էր մլավել, բայց Թորոսը մոռացել էր նկարել նրա բերանը: Ավազների վրա քարշ էին գալիս ծուռ, այլանդակ ձևերով, միոտանի ու կույր բազմաթիվ կենդանիներ ու թռչուններ: Եվ ողջ այդ ահռելի գազանանոցը հարձակվում էր Թորոսի վրա:

— Դե կերակրի մեզ, թե չէ կուտենք քեզ,— ճչում էին նրանք: Սարսափած Թորոսը իրեն մի կերպ ջուրը նետեց.

— Փրկիր ինձ, օ՛, իմաստո՛ւն կրիա,— կանչեց նա աղիողորմ:— Այս այլանդակ գազանները ուզում են հոշոտել ինձ:

Լսեց նրա աղերսը ծեր ու իմաստուն կրիան և հայտնվեց ջրերի վրա...

— Բայց չէ՞ որ դու էիր ուզում, որ կենդանանան քո բոլոր նկարները,— ասաց նա:

— Սխալվել եմ,— հեկեկաց Թորոսը,— ես կարծում էի՝ նկարել գիտեմ...

— Լա՛վ,— ասաց կրիան,— այսուհետև կկենդանանան քո միայն այն նկարները, որոնք ամենակատարյալը կլինեն,— և նորից անհետացավ ծովի խորքերում:

Հետ դարձավ Թորոսը և ուրախությամբ տեսավ, որ ավազների վրա այլևս ոչ մի հրեշ չկա: Նա թեթևացած շունչ քաշեց և շատ զգուշությամբ ու խնամքով մի աղավնի նկարեց: Սպասեց, սպասեց, բայց չկենդանացավ աղավնին: Նա նկարեց ու նկարեց նորից, գեղեցիկ ու իսկականին նման շատ կենդանիներ ու թռչուններ նկարեց, բայց չկենդանացավ նրանցից և ոչ մեկը:

Եվ հասկացավ Թորոսը, որ ինքը դեռ լավ չի նկարում, որ իրեն սովորել է պետք: Նա շատ սովորեց իր ուսուցիչներից, շատ գրքեր կարդաց և շատ պատկերասրահներում եղավ: Նա շատ օրեր ու գիշերներ անցկացրեց նկարակալի մոտ, նկարեց ու նկարեց համառ, հավատով ու ոգևորությամբ, բայց նրա նկարները չէին կենդանանում: Գալիս էին մարդիկ, հիանում էին նրա նկարներով, փառաբանում էին նրան և ասում, թե աշխարհում նրանից մեծ նկարիչ չկա: Բայց Թորոսը գիտեր, որ այդպես չէ: Նա գիտեր, որ ինքը դեռ չի հասել կատարյալին, որովհետև չեն կենդանանում իր նկարները:

Տարիներ անցան, մեծացավ Թորոս Ծաղկողը, ճերմակեցին մազերը, բայց նա չուսահատվեց, անընդհատ սովորում էր ու աշխատում էր: Նա շրջեց աշխարհից աշխարհ, սովորեց աշխարհի մեծ նկարիչներից, վերադարձավ ու շարունակեց աշխատել այնպիսի հավատով ու ոգևորությամբ, որ բոլորը զարմանում էին: Եվ մի օր, երբ նա աղավնի նկարեց, որն ավելի կատարյալ ու գեղեցիկ էր, քան ամենագեղեցիկ իսկական աղավնին, հանկարծ նրա նկարի աղավնին թևեր առավ, թռավ ու սկսեց ճախրել օդում:

Երջանկացավ Թորոս Ծաղկողը: Չէ՞ որ կատարվել էր նրա երազը: Նա սկսեց ուրիշ թռչուններ ու կենդանիներ էլ նկարել, բայց դրանցից բոլորը չէ, որ կենդանանում էին: Ոգի էին առնում միայն նրանք, որոնք ավելի կատարյալ ու գեղեցիկ էին, քան իրենց բնօրինակները:

Իսկ երբ կատարելապես տիրապետել էր նկարչության արվեստին, Թորոսը նոր միայն համարձակվեց մարդիկ նկարել: Նա յոթ փոքրիկ, սիրունիկ երեխաներ նկարեց: Նրանք կենդանացան և դարձան նրա զավակները: Եվ երկար տարիներ երջանիկ ապրեց մեծ նկարիչ Թորոս Ծաղկողը:

Վաղուց չկար նկարիչը, բայց երբ որևէ չքնաղ երեխաներ էին տեսնում, մարդիկ ասում էին.

— Տե՛ս, տե՛ս, ո՞նց որ Թորոսի նկարներից իջած լինեն: Ու նրանից հետո աշխարհում դեռ ոչ մի նկարչի չի հաջողվել այնպես անել, որ կենդանանան իր նկարները: Երևի ոչ ոք չի կարողանում հասնել ամենակատարյալին ու ամենագեղեցիկին: Երևի ոչ ոք չի կարողանում այնպես նվիրված ու անձնագոհ աշխատել, ինչպես աշխատում էր Թորոս Ծաղկողը:

Բայց մարդիկ չեն հուսահատվում: Մարդիկ ձգտում են, մարդիկ սովորում են, սովորում ու աշխատում են...

* * *

Նկարիչը լռեց ու նայեց տղային:

— Հասկացա՞ր, փոքրի՛կ,— հարցրեց նա քնքշությամբ:

— Երևի հասկացա,— ասաց Արտակը:

ԳՍԴ 84 Յ7-4
Ք 141

Քալանթարյան Ա Փ

Կախարդական փայտիկը: Փոքր վիպակ: Նախադար. և կրտսեր տարիքի երեխաների
համար. Արտաշես Քալանթարյան: Նկ. Հ. Ա. Կարապետյան - Եր.: Լույս, 1987. – 24 էջ: Նկ. 13:

